

O Andreju Malničju

(1961-2013)

Branko Marušič

Nisem pričakoval, da bom povabilo uredništva Razpotij za sodelovanje prvič uresničil s spominskim zapisom o pokojnem Andreju Malničju, etnologu, kustosu in direktorju Goriškega muzeja. V tem trenutku, ko je minilo le nekaj dni od njegove prezgodnje smrti, ne zmorem zapisati kaj več od nekaj spominskih utrinkov na najina pogosta srečanja.

Andreja Malničja sem spoznal v začetnem obdobju delovanja prve demokratično izvoljene novogoriške občinske skupščine, katere člana sva bila, vsak v svoji stranki. V mestoma dolgovezne skupščinske razprave, ki so se polagoma prilagajale demokratičnemu razmišljanju in bile obenem povračilno jezljive, je Andrej s svojo besedo vnašal vedrino, duhovitost in, kar je najvažnejše, zdravo pamet. Močno naju je zbližalo šele njegovo službovanje v Goriškem muzeju (od l. 1992 dalje), kjer je sprva vestno in tenkočutno urejal muzejsko knjižnico, a je hkrati razmišljal, da je njegovo poslanstvo predvsem na polju etnologije in njenega vključevanja v delo sodobnega muzeja. Izmenjala sva si veliko strokovnih pogledov in pogosto opozarjala na obojestranske izkušnje.

Andrej, rojen leta 1961, v času, ko sem sam ravno zaključeval univerzitetni študij, je bil že močno prežet z novimi teoretičnimi zasnovami in spoznanji (sociologija, antropologija, multikulturalnost, nova zgodovina itd.), ki jih moja generacija, še vedno pod vplivom pozitivistične metode, še ni dojela in povsem pre-

vzela. Zato je bil tudi Andrejev esej *Dulavas? ... A Gorizza (Problemi, Eseji, 1988, št. 4)* zame presenečenje in hkrati zgodnje razkritje njegovega raziskovalnega kreda. Ko se sedaj, zaradi Andrejeve smrti, ponovno vračam k temu spisu, lahko le dodam, da je v tem svojem prvem daljšem objavljenem besedilu zelo jasno začrtal smer svoje ustvarjalnosti; smer, ki ji je sledil do prerane smrti. V naslovu eseja se je v furlanščini vpraševal in si odgovarjal: »Kam greš? ... V Gorico«. S tem je opozarjal na Goriško kot obmejni prostor, na njeno zapleteno zgodovino in zlasti na vlogo mesta Gorice v luči slovenskega »nacionalnega brambovstva«. Literarni besedili, ki sta mu služili za izhodišče razmišljanja, sta bili Gregorčičeva oda Soči in predvsem Pregljeva novela Matkova Tina. Da bi pokazal na ideološko različnost obeh piscev je v analizo vključil še delo Alojza Remca o velikem tolminskem puntu. Malnič je želel pokazati na obstoj dveh Goric skozi zgodovino, in sicer v podobi gospodarskega centra (»križišče svobodnega pretoka ljudi in blaga«) ter uradnega središča. A Gorica je za Slovence bila tudi »sveto mesto« (obglavljenje tolminskih puntarjev) – zato tudi »naša Gorica«. Bila pa je tudi »žrtev«, ko so jo Slovenci zaradi »poloma« programa Zedinjene Slovenije leta 1918 izgubili. Glede tega je tudi problematiziral nastanek Nove Gorice, ki da ni bila zgrajena zgolj po politični odločitvi, temveč sodi njen začetek genetsko »v čas formiranja slovenske nacionalne zavesti«; pisatelj Marjan Rožanc

je to Malničjevo razmišljanje v enem od esejev v svoji *Manihejski kroniki* (Projekt domovine, 1988) napačno razumel kot »groteskno šalo«.

Problematika obmejne dežele ter njene jezikovno in narodnostno mešanega središča, ki jo je leta 1988 nakazal Andrej Malnič, je bila odločilno vodilo njegovega strokovnega delovanja, pa tudi poseganja v aktualne javne in politične diskusije. Svojih izvirnih zamisli, žal, ni več pojasnjeval ali dograjeval v daljših znanstvenih razpravah; jih je pa potrjeval z delom, predvsem na muzejskem področju. Temeljno poglavje njegovega strokovnega dela je bila, kot rečeno, slovenska zgodovinska in obmejna dežela Goriška. Nekakšno podpoglavje, s posebnim navdihom, pa je bilo prikazovanje življenja tik ob jezikovni, narodnostni in državni meji. Te prikaze je s pomočjo svojih sodelavcev uresničeval v muzejskih zbirkah, posvečenih italijansko – jugoslovanski državni meji (novogoriška železniška postaja, Vrtojba, Miren); žal je postavitve še enega takega muzejskega prikaza (v Pristavi) prekinila njegova smrt.

Tik pred boleznijo, ki ga je prizadela konec novembra 2012, si je Goriški muzej prostorsko toliko opomogel, da bi lahko začel uresničevati muzejski prikaz Goriške skozi zgodovino. Svojim naslednikom je Malnič tako zapustil realizacijo pomembne naloge, z močnimi prvina mi, kot bi dejal on sam, »nacionalnega brambovstva«. Malničjevo raziskovalno delo pa je imelo še eno podpoglavje, in si-

Foto: Nace Novak

cer zgodovino vinarstva na Slovenskem. O tem je mnogo vedel, a žal je velik del njegovega znanja ostal neobjavljen.

Za muzejsko delo Andreja Malniča je bila značilna iskrevost, simboličnost, originalnost in preseganje stereotipov. Najznačilnejši primer je zagotovo bil njegov predlog ureditve »narodnoobrambnega« stolpa na Cerju, ki ga je naslovil *Pod svobodnimi zvezdami*. Snovalcem ureditve pa Andrejeva zamisel, polna simbolične govorice, ni bila po volji in so raje ohranili koncept tiste muzejske komunikacije, ki jo je čas prerasel.

V časnikarskem pogovoru je Nace Novak zapisal, da je Andrej Malnič »skoz in skoz« Goričan. To seveda ne pomeni, da je bil glasnik tiste »regionalne ideola-

trije«, ki jo je našel pri Simonu Gregorčiču. Pesnik se je namreč moral zaradi pritiskov nemškega in italijanskega ekspanzionizma braniti tudi z neokrnjeno slovensko kmečkostjo. Andrej je živel v drugačnih časih, ko je regionalna ideologija postala odgovor slovenskega obrobja na centralizem slovenskega središča. V javnosti je večkrat javno nastopal kot nasprotnik »koridorskega« razvoja Slovenije na osi Maribor – Ljubljana – Koper, ker je to posredno pomenilo »sistematično demontažo Nove Gorice«. Takšno odmikanje goriškega prostora na obrobje in s tem manjšanje njegovega vsestranskega vpliva na razvoj slovenske celote je posredno pomenilo tudi rahljanje vezi s Slovenci v Italiji, zlasti na Goriškem.

Za Andreja Malniča pa sta Gorica in Nova Gorica bili mnogo več kot le enotni slovenski kulturni prostor. Pri tem ni pozabil na odnose z italijanskim narodom, s katerim da živijo Slovenci v matici pogostokrat drug mimo drugega, vsak v svojem svetu, in menil, da bo »to preseženo takrat, ko ne bo več informacijskih blokad, ko bomo vsi vsaj pasivno obvladali jezik našega soseda, da ga bomo zlahka razumeli brez pomoči prevajalca« (*Novi glas*, 6. 10. 2011). Tako je lahko govoril le človek, ki je živel z mejo, jo razumel in do potankosti poznal, tudi zaradi izkušenj iz zgodovine, številne možnosti življenja v sožitju. •

V Solkanu, 8. avgusta 2013